

1. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., проф. Ю. А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017; Ліра ЛТД, 480 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. 2-ге вид. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
3. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zacon2.rada.gov.ua/laws/show>.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. Т. 1. К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. 928 с.

Самотуга А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ АКТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Унормований 2018 р. змінами до Конституції України стратегічний зовнішньополітичний курс держави на набуття нею повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1] вимагає активізації зусиль з боку наукової та управлінської спільноти щодо ефективної адаптації як вітчизняного законодавства, так і юридичної практики до передових світових демократичних стандартів.

Євроінтеграція для України – це шлях залучення іноземних інвестицій, модернізаційного та інноваційного розвитку економіки, підвищення конкурентоздатності національного товаровиробника, вихід на внутрішній ринок Європейського Союзу. Водночас передумовами вступу до Європейського Союзу є створення демократичних основ для функціонування і подальшого розвитку громадянського суспільства державою-претендентом, формування та впровадження принципів правової держави, реформування нормативно-правової та інституційної складових національної правової системи [2, с. 55, 57]. Фактично йдеться про таку основоположну zásadu євроінтеграції України, як повага до прав людини.

В установчих актах ЄС, яким, є, зокрема, Лісабонський договір 2007 р. у

вгледі Консолідованих версій Договору про Європейський Союз та Договору про Функціонування Європейського Союзу, однією з цілей заснування ЄС, як зазначено у преамбулі Договору, є відданість принципам свободи, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основоположних свобод. Згідно зі ст. 10 цього документа, Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків. У своїх діях на міжнародній арені Союз керується принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення та які він має намір поширювати у світі, а саме такими: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права. Союз приєднується до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Основоположні права, що гарантуються ЄКПЛ і які впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу. Союз визнає права, свободи та принципи, закладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року зі змінами, внесеними у Страсбурзі 12 грудня 2007 року [3].

Ще до внесення зазначених вже змін до Конституції України було укладено Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про Асоціацію), ратифікована Україною 16 вересня 2014 р. Звідси, вартими уваги будуть положення на предмет застосування в Угоді подібних актів з прав людини, зазначених у Договорі про ЄС, або ж відмінних від них.

У Преамбулі Угоди про Асоціацію також ідеться про визнання спільних цінностей, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права, які є ключовими елементами цієї Угоди. Зазначено також у цій частині Угоди про відданість дотриманню всіх принципів і положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), зокрема Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, заключних документів Мадридської та Віденської конференцій відповідно 1991 та 1992 років, Паризької хартії для нової Європи 1990 року, Загальної декларації прав людини ООН 1948 року та Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. І ще в кількох положеннях Угоди згадується про Загальну декларацію прав людини 1948 р. [4].

Однак Угода про Асоціацію, на відміну від Лісабонського договору, не містить посилань на такі важливі акти, як Хартія основоположних прав ЄС та

Європейська соціальна хартія, що, як вважаємо, зумовлено низкою обставин, виходячи з ратифікації державами-членами ЄС Лісабонського договору в частині, зокрема, Хартії основоположних свобод ЄС. Хоча Європейську соціальну хартію ратифіковано ще було Законом України від 14.09.2006 (зі змінами від 17.05.2017). Причому її ратифіковано не повністю, а окремі її положення. Із 6-и частин Хартії Україною лише ратифіковано повністю частину I і частково частину II [5].

Ще задовго до підписання Україною Угоди про Асоціацію деякі дослідники відзначали важливість Хартії для України, а саме Хартія ЄС, беззаперечно, посприяла забезпеченню більш високого рівня міжнародно-правового гарантування фундаментальних прав людини, а певні норми цього документа здатні слугувати взірцем для вдосконалення конституційно-правового захисту прав людини в Україні. Водночас є підстави констатувати певну обмеженість можливостей практичного застосування закріплених у Хартії ЄС стандартів прав людини у правовому порядку ЄС та необхідність гармонізації цих стандартів з однойменними правами, закріпленими у ЄКПЛ та інтерпретованими у практиці ЄСПЛ. Ці проблеми, як вважається, зможуть бути успішно вирішені після підписання угоди про приєднання ЄС до ЄКПЛ [6].

Втім не всі положення Хартії були однаково сприйняті країнами-членами ЄС, які ратифікували її з частковими для себе винятками і застереженнями. Так, у Британсько-польському протоколі щодо Хартії зауважено, що зазначені держави-члени будуть підпорядковуватися цим положенням лише за умови, що аналогічні за характером правила вже передбачені в їх внутрішніх правових системах. Зокрема, в судах цих країн зацікавлені особи можуть посилалися на соціальні права з розділу IV Хартії, тільки якщо рівнозначні права наявні в національному законодавстві Великої Британії або Польщі.

Зі свого боку, під час ратифікації Лісабонського договору президент Чехії В. Клаус висловив стурбованість тим, що Хартія дозволить розв'язати судові справи перед судами ЄС сім'ям німців, які були вигнані з території сучасної Чехії після Другої світової війни*, хоча правові експерти вважають, що декрети Бенеша, закони, за якими німці були вигнані, не підпадають під юрисдикцію законодавства ЄС. Після цього Клаус відмовився ратифікувати Лісабонський договір, якщо Чехія не буде вилучена з Хартії, як Польща і

* Ще в 1942 р. Президент Чехословацької Республіки в екзилі Бенеш наполіг на схваленні країнами антигітлерівської коаліції ідеї виселення німецької меншини з Чехословаччини, що було закріплено у серпні 1945 р. Потсдамською конференцією країн антигітлерівської коаліції. На судетських німців було покладено колективну провину за підтримку фашизму [7, с. 166], а також за нацистську окупацію Чехословаччини під приводом захисту німецького населення від «чеського націоналізму» відповідно до Мюнхенської угоди 1938 р., підписаної Гітлером (Німеччина), Мусоліні (Італія), Чемберленом (Велика Британія) та Деладьє (Франція). Угоду в подальшому істориками було названо змовою – спробою умиротворення німецького агресора. Але вже 1940 р. Франція капітулювала перед Німеччиною, а Лондон зазнав найруйнівнішого за всю Другу світову війну авіанальоту Люфтваффе.

Велика Британія. Лідери ЄС домовилися в жовтні 2009 р. прийняти протокол в час, коли Чехію включать до наступного договору, щоб переконати Клауса підписати Лісабонський договір, і згодом він його підписав. У жовтні 2011 р. Сенат Чехії ухвалив резолюцію проти приєднання до протоколу. Пізніше, під час ратифікації Договору про вступ Хорватії до ЄС навесні 2012 р. в Чехії, уряд зробив спробу провести комбіноване голосування з метою затвердження договору про приєднання та протоколу про відмову від Хартії. Та, враховуючи вплив опозиційних партій на Сенат, амбіції щодо відмови могли призвести до відхилення договору про приєднання Хорватії. В результаті, уряд вирішив розділити голосування.

Отже, невиключення до Угоди про Асоціацію положень щодо приєднання України до Хартії основоположних свобод ЄС зумовлено, як вважаємо, попереднім «досвідом» стосовно Великої Британії, Польщі та Чехії, які ратифікували її за окремими протоколами (із винятками і застереженнями), а також частковою ратифікацією Україною Європейської соціальної хартії. Більше того, на сьогодні багато хто провдить аналогії між подіями 1938 р. щодо Судетської області Чехословаччини та 2014 р. щодо українських Криму і Донбасу [8]. Хоча відносно Загальної декларації прав людини 1948 р. вони мають більший правовий вплив та нормативність, як і Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Тому завданням є активізація зусиль щодо приведення національного законодавства, принаймні у загальному вигляді, до основних ідей і принципів Хартії, яка, на наш погляд, стане однією із сполучних ланок у поглибленні євроінтеграції України.

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Дорогіх О. М. Правові засади європейської інтеграції України. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць за матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 20 берез. 2020 р.* Велико-Тирново, Болгарія : ACCESS PRESS, 2020. С. 54-63.

3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями (станом на 30.03.2010). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

5. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T060137?an=41>.

6. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу як регіональний праволюдний стандарт. *Вісник Національної академії правових наук України* № 3 (74) 2013, с. 23-30, с. 29.

7. Кравчук О. Судетські німці в історії Чехії. *Проблеми країн Центральної та Східної Європи*. 2011. Вип. 2. С. 155-171. URL : https://cse.at.ua/Arhiv/v_2/3_3.pdf.

8. Танасійчук О. Аншлюси й анексії: імперський досвід через десятиліття (07.05.2016). URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012185-anslusi-j-aneksii-imperskij-dosvid-cerez-desatilitta.html>.